

# XXVI ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

## ПЪРВА РЕДОВНА СЕСИЯ

### Стенографски дневник

НА

#### 16. заседание

Четвъртък, 24 януари 1946 г.

(Открито в 15 ч. 55 м.)

Председателствувал председателят: Васил Коларов.

Секретари: Георги Фурнаджиев и Трифон Трифонов.

#### СЪДЪРЖАНИЕ:

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |      |                                                                                 |      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|---------------------------------------------------------------------------------|------|
| Съобщения:                                                                                                                                                                                                                                                                                        | стр. |                                                                                 | стр. |
| Отпуски                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 133  | 2. За откриване на българо-мохамеданско средно държавно училище. (Първо четене) | 134  |
| По дневния ред:                                                                                                                                                                                                                                                                                   |      | Говорили: Мата Тюркеджиева                                                      | 135  |
| Законопроекти: 1. За прехвърляне собствеността на държавното стопанство „Минкова махала“ край гара Бойчиновци, околия Михайловградска, от Министерството на земеделието и държавните имоти на Кооперативния земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“ край гара Бойчиновци (Второ четене) | 133  | Александър Чичовски                                                             | 136  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |      | Георги Божков                                                                   | 137  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |      | Георги Стамболов                                                                | 137  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |      | Любен Георгиев                                                                  | 137  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |      | Али Бекиров                                                                     | 138  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |      | Дневен ред за следващото заседание                                              | 138  |

Председател Васил Коларов: (Звъни) Присъствуват нужното число народни представители. Обявявам заседанието за открито.

(От заседанието отсъствуват следните народни представители: Александър Ботев, Атанас Донков, Георги Костов, Георги Енчев, Гьoko Габровски, Димитър Иванов, Желязко Петров, Димитър Стажков, Иван Бешев, Кръстю Стойчев, Лалю Ганчев, Никола Дрънчовски, Нинко Вияшки, Пело Пеловски, Руси Табаков, Сава Дълбоков, Спиро Трингов, Стефан Райнов, Стоян Костурков и Янаки Хаджоолу).

Председателството е разрешило отпуск на следните г-да народни представители: Нинко Стефанов Вияшки — 2 дена; Борис Димев — 1 ден, Георги Хълчев — 1 ден, Георги Енчев — 6 дни, Жеко Кръстев — 1 ден, Иван Тонев — 1 ден, Никола Джанков — 1 ден, Пело Пеловски — 4 дни, Сава Дълбоков — 4 дни, Цветан Капитанов — 4 дни, Ефрем Митев Джоков — 2 дена, и Петър Запрянов — 1 ден.

Минаваме към точка първа от дневния ред:

Второ четене на законопроекта за прехвърляне собствеността на държавното стопанство „Минкова махала“ край гара Бойчиновци, околия Михайловградска, от Министерството на земеделието и държавните имоти на Кооперативния земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“.

Има думата докладчикът на комисията.

Докладчик Цанко Григоров (к): Г-да народни представители! След като бе приет вчера на първо четене законопроектът за прехвърляне собствеността на държавното стопанство „Минкова махала“ край гара Бойчиновци, околия Михайловградска, от Министерството на земеделието и държавните имоти на Кооперативния земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, гара Бойчиновци, той бе изпратен в парламентарната комисия по Министерството на земеделието и държавните имоти.

Днес, 24 януари, комисията разгледа въпросния законопроект и, като взе под внимание изказванията на представителите на различните парламентарни групи в Народното събрание, чиито гледища намира за най-целесъобразни и ги споделя, единодушно реши, Кооперативният земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“ да стане държавно-кооперативно предприятие.

Ще ви докладвам законопроекта на второ четене със съответните изменения, приети от комисията, както следва. (Чете)

#### „ЗАКОН

за прехвърляне собствеността на държавното стопанство „Минкова махала“ край гара Бойчиновци, околия Михайловградска, от Министерството на земеделието и държавните имоти на Кооперативния земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, гара Бойчиновци“.

Комисията предлага, текстът на заглавието на законопроекта да остане както е в проекта.

Председател Васил Коларов: Поставям на гласуване заглавието на законопроекта. Тия г-да народни представители, които са съгласни с заглавието на законопроекта, тъй както беше докладвано, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събрането приема.

Докладчик Цанко Григоров (к): (Чете)

„Чл. 1. Държавното стопанство „Минкова махала“ край гара Бойчиновци, околия Михайловградска, заедно с всички недвижими имоти, жилища, стопански сгради и наличните към тях съоръжения, инсталации и друг индустриален инвентар, с изключение на живия и мъртъв земеделски инвентар, се прехвърля в собственост и владение от Министерството на земеделието и държавните имоти на Кооперативния земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, със седалище гара Бойчиновци. Разграничаването на инвентара, инсталациите и съоръженията по вид ще стане при въвеждане новия собственник във владение на имота от комисия, назначена от министъра на земеделието и държавните имоти.“

Правото на собственост, което има бега Министерството на земеделието и държавните имоти върху 300 декара земя, по отношение на която е учредено плодopolзуването в интерес на инж. Рафаил П. Харитов от с. Минкова махала, Михайловградска околия, се включва в собствеността, която придобива Кооперативният земеделско-индустриален комбинат, „Минкова махала“, гара Бойчиновци.“

Комисията е на мнение, чл. 1 да остане така, както е в проекта

Филип Г. Филипов (р): Добре е да се прочете законопроектът заедно с измененията, защото така инцидентно ние недоумяваме.

Докладчик Цанко Григоров (к): До тук няма изменение.

Филип Г. Филипов (р): Не само това. Ние недоумяваме: става държавно-кооперативно, а собствеността на държавата отива в кооперацията.

Докладчик Цанко Григоров (к): То се урежда.

Филип Г. Филипов (р): Прочетете го изцяло, за да видим какво става.

Докладчик Цанко Григоров (к): (Чете)

„Чл. 2. Кооперативният земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, гара Бойчиновци, ще придобие собствеността и владението на казаните недвижими имот не по-късно от два месеца след публикуването на настоящия закон, ако дотогава в общо събрание на членовете на комбината се реши последният да се превърне от чисто кооперативен в държавно-кооперативен под същото наименование и със същите цели.“

В общо събрание на членовете на комбината трябва да бъде изменен уставът на същия, като се предвиди „една четвърт от членовете на управителния съвет да бъдат представители на държавата“.

Представителите на държавата се назначават от министъра на земеделието и държавните имоти по препоръка на Българската земеделска и кооперативна банка.

Чл. 3. След извършване предвиденото в предходния член изменение на устава за превръщане на сегашния Кооперативен земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, гара Бойчиновци, в държавно-кооперативен, министърът на земеделието вписва държавата като член на комбина с делов капитал в размер 120.000.000 лв., на колкото се оценява прехвърляемото държавно стопанство.

Чл. 4. Ако целта, за която се прави това прехвърляне на казаното стопанство, не се осъществи или починът остане в застой повече от една година, без да има налице някоя непреодолима сила, държавата си запазва правото да поиска назад собствеността и владението на целия имот и принадлежностите му.

Чл. 5. Сградите в стопанството или част от тях, без мелницата, по споразумение между министъра на земеделието и държавните имоти и управителния съвет на Кооперативния земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, се оставят в ползуване на Министерството на земеделието и държавните имоти за срок не повече от две години от прехвърляне собствеността на стопанството.

Чл. 6. Прехвърлянето на собствеността, предмет на настоящия закон, става с нотариален акт и се освобождава от всички държавни и общински мита, такси, берии, гербов налог и др.

Председател Васил Коларов: След прочитането на законопроекта, тъй както е изменен от комисията, г-да народните представители получиха ясна представа за изменението, които комисията е внесла в първоначалния текст на законопроекта, и това може да се счита като разяснение на докладчика.

Сега ще пристъпим към гласуване на законопроекта член по член. Аз моля докладчика да прочете още веднъж чл. 1 на законопроекта.

Докладчик Цанко Григоров (к): (Чете)

Чл. 1. Държавното стопанство „Минкова махала“ край гара Бойчиновци, околия Михайловградска, заедно с всички недвижими имоти, жилища, стопански сгради и наличните към тях съоръжения, инсталации и друг индустриален инвентар, с изключение на живия и мъртъв земеделски инвентар, се прехвърля в собственост и владение от Министерството на земеделието и държавните имоти на Кооперативния земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, със седалище гара Бойчиновци. Разграничаването на инвентара, инсталациите и съоръженията по вид ще стане при въвеждане новия собственник във владение на имота от комисия, назначена от министъра на земеделието и държавните имоти.

Първото на собственост, което има сега Министерството на земеделието и държавните имоти върху 300 декара земя, по отношение на която е учредено плодотомуването в интерес на наж. Рафайл П. Харитов от с. Минкова махала, Михайловградска околия, се включва в собствеността, която придобива Кооперативният земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, гара Бойчиновци.

Този член е приет от комисията без изменение.

Председател Васил Коларов: Никой не е искал думата по чл. 1. Гюставям го на гласуване. Тия г-да народни представители, които са съгласни с така прочетен чл. 1 на законопроекта, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Цанко Григоров (к): (Чете)

Чл. 2. Кооперативният земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, гара Бойчиновци, ще придобие собствеността и владението на казания недвижим имот не по-късно от един месец след публикуването на настоящия закон, срещу заплащане цената му според коствемата стойност, изчислена и установена по книгите на Министерството на земеделието и държавните имоти.

Комисията измени чл. 2 така:

Чл. 2. Кооперативният земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, гара Бойчиновци, ще придобие собствеността и владението на казания недвижим имот не по-късно от два месеца след публикуването на настоящия закон, ако дотогава в общо събрание на членовете на комбина не се реши последният да се превърне от чисто кооперативен в държавно-кооперативен под същото наименование и със същите цели.

В общо събрание на членовете на комбина трябва да бъде изменен уставът на същия, като се предвиди „една четвърт от членовете на управителния съвет да бъдат представители на държавата“.

Представителите на държавата се назначават от министъра на земеделието и държавните имоти по препоръка на Б. з и к. банка.

Председател Васил Коларов: По този член никой не е искал думата. Ще преминем към гласуване. Тия, които са съгласни с така прочетен чл. 2 на законопроекта, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Цанко Григоров (к): (Чете)

Чл. 3. Кооперативният земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, Бойчиновци, се задължава да построи на посочено от Министерството на земеделието и държавните имоти място, по плана на министерството и за негова сметка, сгради до размер на стойността, на казаното прехвърляне на

сгради, като не се смята увеличената такса. Тази стойност ще бъде установена от комисия, назначена от министъра на земеделието и държавните имоти; в комисията ще участва и по един представител на Българската земеделска и кооперативна банка и Кооперативният земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, гара Бойчиновци. Така установената стойност се приспада от общата стойност на стопанството, изразена в книгите на Министерството на земеделието и държавните имоти.

Чл. 3 се видоизменява така: (Чете)

Чл. 3. След извършване предвиденото в предходния член изменение на устава за превръщане на сегашния Кооперативен земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“, гара Бойчиновци, в държавно-кооперативен, министърът на земеделието вписва държавата като член на комбина с делов капитал в размер 120.000.000 лв., на колкото се оценява прехвърляемото държавно стопанство.

Председател Васил Коларов: Моля тия г-да народни представители, които са съгласни с така изменения чл. 3 от законопроекта, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Цанко Григоров (к): (Чете)

Чл. 4. Ако целта, за която се прави това прехвърляне на казаното стопанство, не се осъществи или починът остане в застой повече от една година, без да има налице някоя непреодолима сила, държавата си запазва правото да поиска назад собствеността и владението на целия имот и принадлежностите му, срещу връщане на покупната цена и справедливо обезщетяване на собственика за направените в имота реални подобрения.

В този член думите: „Срещу връщане на покупната цена и справедливо обезщетяване на собственика за направените в имота реални подобрения“ се зачеркват от комисията.

Председател Васил Коларов: Моля тия г-да народни представители, които са съгласни с така докладвания чл. 4 от законопроекта, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Цанко Григоров (к): Чл. 5 става чл. 6, а се предвижда нов чл. 5 със следния текст: (Чете) „Сградите в стопанството или част от тях, без мелницата, по споразумение между министъра на земеделието и държавните имоти и управителния съвет на Кооперативния земеделско-индустриален комбинат „Минкова махала“ се оставят в ползуване на Министерството на земеделието и държавните имоти за срок не повече от две години от прехвърляне собствеността на стопанството.“

Председател Васил Коларов: Моля тия г-да народни представители, които са съгласни с така докладвания чл. 5, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик Цанко Григоров (к): Чл. 5 става чл. 6. (Чете)

Чл. 6. Прехвърлянето на собствеността, предмет на настоящия закон, се освобождава от всички държавни и общински мита, такси, берии, гербов налог и др.

Настоящият закон е одобрен с 2 постановления на Министерския съвет, взето в заседанията му от 13 ноември 1945 г., протокол № 172.

Чл. 5, който става чл. 6, се видоизменява така: (Чете)

Чл. 6. Прехвърлянето на собствеността, предмет на настоящия закон, става с нотариален акт и се освобождава от всички държавни и общински мита, такси, берии, гербов налог и др.

Председател Васил Коларов: Моля тия г-да народни представители, които са съгласни с така прочетен чл. 6 на законопроекта, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Минаваме към точка втора от дневния ред.

Първо четене на законопроекта за откриване българо-мохамеданско средно духовно училище.

Моля г-на секретаря да прочете законопроекта.

Секретар Георги Фурнаджиков (з): (Чете)

## МОТИВИ

към законопроекта за откриване българо-мохамеданско средно духовно училище.

Г-да народни представители! С цел да се издигне културният и религиозен уровень на българо-мохамеданското население в Родопския край, необходимо е да се учреди едно духовно училище, специално пригодено за нуждите на това население. Това учреждение ще бъде средно духовно училище и лицата, които завършат образованието си в него, ще могат да заемат места не само в съответните религиозни учреждения, но и като учители в основните училища в българо-мохамеданските селища. По този начин, ще се даде възможност да се развива още повече местната българо-мохамеданска интелигенция и да се създадат нови възможности за използването ѝ в културното и духовното повдигане на тоя край.

За тая цел е приготвен настоящият законопроект, който моля ви да разгледате и гласувате.

Гр. София, януари 1946 г.

Министър на външните работи и на изповеданията

Проф. Петко Стайнов

## ЗАКОНОПРОЕКТ

за откриване българо-мохамеданско средно духовно училище

Чл. 1. Министерството на външните работи и на изповеданията открива от 1 януари 1946 г. българо-мохамеданско средно духовно училище. Мястото му ще се определи със заповед от министъра на външните работи и на изповеданията.

Чл. 2. Българо-мохамеданското средно духовно училище има за цел да подготви, за нуждите на българо-мохамеданското население в страната, мохамедански свещенослужители (мюфтии, имами, хатиби и др.) и вероучители по мохамеданско вероучение, а също и учители за основните народни училища в българо-мохамедански селища.

Чл. 3. Училището е IV-класно (I, II, III и IV) средно учебно духовно заведение, към което съществуват и пансион за учениците.

Чл. 4. Ежегодно в бюджета на Министерството на външните работи и на изповеданията се предвиждат сумите, нужни за издръжка на училището и пансиона на българо-мохамеданското духовно училище.

Чл. 5. За ученици в училището се приемат младежи българо-мохамедани, завършили народните прогимназии или издръжали надлежния изпит за приемане, не по-възрастни от 17 години.

Чл. 6. На завършилите училището се признава средно духовно образование.

Чл. 7. Училището се ръководи от директор със съдействието на преподавателски съвет. Директорът и преподавателите се назначават от министъра на външните работи и на изповеданията с заповед.

Директорът трябва да бъде българин — мохамеданин с висше образование.

Забележка. При липса на кандидати с предвиденото образование, по изключение, може да бъде назначено и лице с по-малък образователен ценз.

Чл. 8. Училището се управлява по правилник, утвърден от министъра на външните работи и на изповеданията. С този правилник се урежда също така използването на пансиона.

Чл. 9. Приемането на ученици, преминаването им в по-горен клас, изключването и пр. става съгласно закона за народното просвещение.

Чл. 10. Бюджетът на училището се утвърждава от министъра на външните работи и на изповеданията.

Чл. 11. В училището се изучават следните предмети:

Коран.  
мохамеданско богословие  
история на мохамеданската религия.  
мюсюлманска етика  
български език и литература  
отечествена история  
отечествена география  
гражданско учение  
алгебра  
геометрия  
физика  
химия  
естествена история  
психология  
педагогика  
руски език  
пеене  
физическо възпитание.

Забележка. За разпределение на предметите по отдели и класове, както и за учебния план по всеки предмет, се изработва особена програма, одобрена от министъра на външните работи и на изповеданията.

Чл. 12. При свършване на последния клас на училището, учениците полагат зрелостен изпит пред особена изпитна комисия, според правилника за зрелостния изпит в народните средни училища.

Чл. 13. Завършилите това училище безусловно се предпочитат за назначаване на всички вакантни места за мюфтии, имами, хатиби и шериятски секретари, а също и за учители по мохамеданско вероучение; те се назначават на общо основание за учители в основните училища в българо-мохамеданските селища.

Председател Васил Коларов: Има думата народната представителка Мата Тюркеджиева.

Мата Тюркеджиева (к): (От трибуната). Посрещната с ръкопляскания! Г-да народни представители! Законопроектът, предлаган от г-на министъра на външните работи и на изповеданията за откриване на българо-мохамеданско средно духовно училище засяга един твърде сериозен и важен въпрос — въпроса за културно-просветното издигане на помашкото население, който изисква широко и сериозно разглеждане.

Българо-мохамеданското, или така нареченото помашко, население се намира в крайно бедствено материално и духовно положение. Независимо от мерките, които правителството на Отечествения фронт от 9 септември 1944 г. насам предприема за облекчаване положението на това население, следите на миналите фашистки и реакционни власти са така дълбоко отразени в живота на населението от този край, че са необходими огромни усилия и специални мерки, за да бъдат те окончателно заличени.

Миналите власти имаха специално отношение към иноверното население в Родопи и особено към българо-мохамеданското такова. Отнасяха се към него като към роби. Фашистният чиновнически апарат, който имаше за задача да провежда тази политика, изпълняваше добре поръченията на господарите си в по-голямата своя част: населението се извеждаше на „дангария“ през всяко време на годината. Чиновници, търговци и лихвари безнаказано безчинствуваха и, възползвани от възможностите, които властта им даваше, грабеха своето благополучие за сметка на съдните, невежеството

и систематическото изглаждане на населението. Много от тях се върнаха от „новите земи“ — както тогава наричаха Родопския край — с голямо състояние.

Това положение стана особено тежко в последните години, когато се въведе купонната система на снабдяване. Хлебните дажби в Родопския край на иноверното население се намалиха. През 1942 г. се стигна до максимум 3 кгр. месечна дажба брашно на човек. През същата година само в Ардичкия край имаше повече от 20 смъртни случая от глад. Сянката на глада и мизерията над родопското мохамеданско население стана още по-черна.

Към това безчовешко отношение са прибавяше и моралният тормоз. Фашистките правителства премахнаха всякакви политически и религиозни свободи на мохамеданското население. Те решиха да покръстят помаците. Това бе една великобългарска шовинистическа политика, провеждана от агентите на фашистките власти с нечувана, изгла и безотговорна укоритост. Като първа мярка в това отношение се прие — помаците да променят имената си и от турски, каквито бяха, да станат български. Фасовите трябваше да отстъпят на каскетите, шалварите на жените — на полите и роклите.

Българо-мохамеданите и изобщо мохамеданите са религиозни. Фашистките власти посегнаха и на това право на всеки да вярва в своя бог — забраниха им свободно да посещават джамии, просто ги затвориха.

На тези мерки на фашистките власти помашкото население отговори с уловителна, скрита, а някъде и явна съпротива.

Тази безотговорна великошовинистична политика и горчивата обида, която бе нанесена на помашкото население, легна като сянка в отношенията между българите и помаците. Изкуствено създадената омраза и недоверие между тях едва сега се изживяват.

Народното антифашистко въстание на 9 септември 1944 г. сложи веднаж завинаги край на безчовечната експлоатация и морален тормоз над иноверното население в нашата страна. Посрещнало отначало с недоверие промяната, която стана на 9 септември, родопското население много скоро се убеди и почувствува, че това е неговата родна власт.

Преди всичко народната власт на Отечествения фронт сложи край на разликата между българите и мохамеданите. Премахна се разликата в снабдяването на населението. Направи се всичко възможно, щото да се помогне на бедстващите. Със специален указ, за голяма радост на помашкото население, се върнаха имената им. Дадено е пълна политическа и религиозна свобода на мохамеданите.

Дълбока промяна настъпи и в отношенията между българите и мохамеданите. Господарските и груби отношения отстъпиха на приятелски, дружески такива. Днес всички въпроси, които изникват по места в Родопския край и чакат разрешение, се разрешават с общите усилия на българите и мохамеданите.

Въпреки тези грижи на народната власт, родопското мохамеданско население се намира все още в бедствено положение. Дадените за този край нареди за облекло, макар по отношение на цялата страна да бяха най-големи, не можаха да задоволят крещящите нужди от облекло на помашкото и турско население. Деца без обувци или цървули е най-обикновено явление във всяко турско и помашко село. В не по-добро състояние са и възрастните. Родопското население живее в крайно лоши жилищни и хигиенични условия. Къщите са малки, с твърде оскъдно осветление. Училищните сгради са също така в твърде лошо състояние. Това са обикновени жилища, приспособени за училни помещения, където в една стая се събират всички деца. Учителите са принудени да работят при крайно неблагоприятни условия: липса на жилища, липса за възможност за снабдяване редовно с храна, откъснати от всякакъв културен живот, а при падане на сняг цели седмици стоят откъснати от околния център.

Фашистките власти изпращаха в този край не редовни учители, а волюнтери, и то доказани привърженици на провежданата от тях политика. С малки изключения учителите създаваха между себе си и населението отношение на омраза и недоверие. Те не даваха истинско образование на децата и не вдъхваха у тях любов към науката. Ето защо отечественофронтътската власт среща големи трудности при своята народополезна дейност всред това население.

Враговете на нашия народ, които не се спират пред нищо, за да злепоставят нашата народна власт, посигат и към родопското иноверно население. Те използват трудностите, които отечественофронтътската власт по пътя на своята обновителна политика среща в този край, за да задълбочават това недоверие, което самите те, като верни слуги на фашизма, в миналото създадоха. Те раздухват настроението между помаците, че отечественофронтътското правителство е против религията; че ще бъдат отново покръстени и други измислици и лъжи.

Намериха се и такива „доброжелатели“ на мохамеданското население, в лицето на гръцките реакционери, които се явяват спирачка по пътя на прогресивното развитие на своя собствен народ и които се мъчат да докажат, че Родопският край трябва да бъде откъснат от България, че той е по право гръцки. Очевидно те разчитат на наивността на нашия народ и смятат, че никой няма да разбере тяхната същност с бели конци политика. Въпросът не се отнася до хала на мохамеданското население в Родопския край. За него гръцките реакционери не плачат. Въпросът е за родопския тютюц, производството на който е главният поминък на това население.

На тези маневри на гръцките реакционери, българо-мохамеданите и изобщо мохамеданското население в Родопския край отговори на 18 ноември, като единодушно гласува за Отечествения фронт. Българо-мохамеданското население и мохамеданското население изобщо показа, че приема новата власт като своя народна власт.

Българо-мохамеданското население е крайно честно, добродушно, гостоприемно. То притежава у себе си голяма природна надареност и енергия. Младежите българо-мохамедани са едни от най-упоритите и прилежни ученици в прогимназията и гимназията сега.

Наш отечественофронтовски и патриотичен дълг е да направим всичко възможно за подобряване положението на родопското мохамеданско население. Без подобрене материалния бит на това население, всички мерки от просветен характер не ще постигнат целта си. Едновременно с мерките за общото подобряване живота на населението, трябва да върват и тези за просветното му издигане.

По принцип ние сме съгласни с предложенията от г-на министъра на външните работи и изповеданията законопроект и ще гласуваме за него. Но ние смятаме, че създаване на местна интелигенция е въпрос от съществено значение за бъдещото развитие на населението в този край. А това изисква на първо място създаване на условия за приемане на децата-мохамедани в българските училища — първоначални, прогимназиални и гимназиални, като им се даде възможност, съобразно тяхното желание, да се ползват и от религиозното образование.

На второ място необходимо е откриването на нови първоначални и прогимназиални училища и подобряване условията на съществуващите такива. Към всяко прогимназиално училище е необходимо организирането на общекласния — спални, читалища, трапезарии. Също така налага се да бъде широко използвана от мохамеданското население системата на стипендии, давани от държавата.

На отечественофронтовските учители трябва да бъдат създадени всички условия за свободно провеждане на учебната програма: удобни жилищни помещения, увеличение на заплатата и изобщо съвни условия на живот.

Само така чрез създаване на широка мрежа от училища в Родопския край ще може да бъде разрешен цялостно въпросът за създаване на местна интелигенция, която ще поведе борба срещу невежеството и ще изведе българо-мохамеданското население от Родопския край и цялата страна на пътя на културното му и политическо развитие.

Парламентарната група на Българската работническа партия — комунисти ще гласува законопроекта сега, след което в комисията ще направи предложения за подобряването му. (Ръкоплескания)

**Председател Васил Коларов:** Има думата народният представител Александър Чичовски.

**Александър Чичовски (с):** (От трибуната) Г-жи и г-да народни представители и представители! Считам за свой дълг като родопски народен представител да спра вашето внимание върху законопроекта, който г-н министърът на външните работи днес ми предлага. Познавам отблизо бита на българите-мохамедани, защото съм отраснал сред тях. Знаете, че те населяват обширния Родопски лабиринт от Крумовградско до Неврокоп, на едно протежение над 200 км. и са една голяма компактна българска маса.

Историческа истина е, и днес никой не спори, че българите-мохамедани са чисти българи по бит и че само когато турският завоевател стъпи на тяхна земя на 1593 г. до 1703 г., те се огънаха и приеха мохамеданската религия. За това ни сочат много паметници, народни помашки песни и народни сказания. Вярвам, че много от вас сте посетили гр. Смолян, където величествено над града се издига една скала. Тая скала е кръстена на името на една невеста, която не е искала да приеме мохамеданската религия и затова, че натиснат е бил много силно, тя се хвърля от скалата.

Погрешна е тезата, и много неправилно се поставя от някои недобре ориентирани, че българите-мохамедани представляват някакво малцинство. В тази насока труженниците в Отечественния фронт вече имат еднакво становище. Забележете, че българите-мохамедани не знаят турски, техният майчин език е чистият български език. Миналите фашистки режими поради политическа слепога и тъпо народностно нехайство, имаха една много погрешна политика по въпроса за българите-мохамедани.

Вие знаете, че Родопът е несбятна планина, тя крие обширни подземни богатства, много ценни руди, които още не са добре разучени и които още не са разработени. Тя крие повече от 1.080.000 декара иглолистни гори, които обаче поради липса на горски пътища не са разработени. И наистина не е ли парадокс, че сега, когато хиляди кубични дървен строителен материал гние там, в този момент ние изнасяме дървен строителен материал от Румъния? Не само това. В Родопа вие и прочутият родопски тютюн джебел. Но трябва да ви кажа, че и в тази насока в миналото нищо не се е направило.

И когато правя тези бележки, не мога да не си спомня думите на един бивш министър, който, посещавайки Девин по въпроса за левинската концесия, след като обхождал горите и когато се явява при него една делегация от окъсани, оголели българо-мохамедани, се обръща към тях и казва: „Мене ми трябва гори, не ми трябва население.“ И наистина тези думи се помнят в нашия Родопски край. От друга страна престъпни политически режими на миналото плащали в Родопа, в околните Смолян, Лезли, Аелино, Златоград и Крумовград, провинилите се администратори за дисциплинарно наказание. И тези господи, които нямали нищо общо с нашето българо-мохамеданско население, го отгубваха най-безпошадно. Машенско беше отнасянето към това население от страна на държавата, която не можа тогава чрез своите управници да осъзнае, че това е един голям държавен, един голям национален въпрос. От друга страна поради религиозния фанатизъм, чуждата влажеска пропаганда искаше да откъсне това златно българско планинско население и да го хвърли в своите политически води. За това способствуваше и едно неправилно разбиране по българо-мохамеданския въпрос. Знаете, че се забравяше да се носят ферови и фемеджета, като насилствено се свличаха от развилелите се полиции. От друга страна записваха ги в общините с християнски имена. И мога да ви занеса един наистина позорен факт за нашето време, че по същото време комисариите не даваха джебел на населението, ако предварително не се давали в общините с български

имена. Насилвах и верското чувство на тези българи мохамедани. И редовно това планинско население, за срам на нашия век, вършеше тогава безплатна ангария. 9 септември се посрещна с истинска радост от всички българи мохамедани, защото донесе свобода на българския народ. 9 септември върна и тяхната свобода. Заличиха се всички тези насилствени действия. И ние виждаме, че въпреки чуждата пропаганда, всички българо-мохамедани в неогатния Родопски лабиринт гласуваха като един за листата на Отечественния фронт. (Ръкоплескания)

**Министър Димитър Нейков:** Дажбите им възстановихме ние.

**Александър Чичовски (с):** Прав е другият министър на търговията, че дажбите се възстановиха, но нещо повече ще ви кажа. Когато паднаха тежки снегове, поради липса на пътища, целият Родопски край се откъсваше и родопското и българо-мохамеданско население гладуваше хронически. Сега, за радост на нашата отечественофронтоска аласт, Дирекцията на крайноизноса извози най-напред нужните храни в селищата на българо-мохамеданите. (Ръкоплескания)

Становището на нашата социалистическа парламентарна група е, че с оглед битовите особености на българо-мохамеданите такова средно духовно училище трябва да бъде открито. Но ползвам се от случая — какав че тези въпроси ще бъдат поставени на разглеждане през второто четене на законопроекта — да ви кажа и нещо друго. Ние намираме, че на това духовно училище трябва да се даде по-светски характер и да се дръжне в педагогическо духовно училище. И ще се мотивирам. В чл. 11 се упоменават предметите, които ще се изучават в това духовно училище. Забелязваме, че се изучават четири религиозни предмети и 14 светски, както и в нашите средни училища. Вярно е, че законът дава възможност на свършилите духовно училище да бъдат учители в първоначалните училища. Но ние отиваме по-далеч и казваме, че не трябва чл. 13 стриктно да се тълкува, а по-широко, като се разрешат на свършилите духовните училища в Родопа да имат достъп и в нашите висши училища. С това ние ще отговорим на една отдавна наболяла нужда в нашия Родопски край, да може наистина от този край да се излъчи една интелигенция, която да се просвета и да се бори с невежеството.

Ползвам се от тази трибуна, за да кажа пред вас, г-жи и г-да народни представители и представители, и пред правителството на Отечественния фронт, че Родопите са един забравен край, където редица социални въпроси крещат и чакат своето разрешение. През парламентарната ваканция имам случай да изнася една стопанска конференция в Смолян. Там единодушно се взеха няколко решения. Позвовете ми — ще бъде кратък — да се спра на някои от тях. Първо, неотложно да се разшири шосето Райково—Чокманово—Смилан—Могилница—Арда. За това много средства не трябва. Народът с ентузиазъм посреща тази идея и ще съдействува със своя труд да се разшири това шосе. Ние ще можем да свържем така всички онези селища, които са на южната граница в поречието на Арда, и няма за един килограм днеска да плаща 4-5 лв. превоз за едно разстояние от 30—40 км. Второ, прокарването на горски пътища до горските ревири, за да може да се измъкне дървесната маса от нашите необятни гори. И тук се поставя въпросът за създаването на една голяма горска индустрия, която да погълне свободните ръце на нашите българо-мохамедани и българи-християни.

Като голяма социална проблема, която стои пред нас и чакат своето разрешение, е да се върнат загравените гори на българо-мохамеданите.

От друга страна ще трябва и тютюнът да има едно по-добро окачествяване. Не може родопския тютюн „Джебел“ нашите тютюнови експерти да го окачествяват като тютюн от Пловдивското поле например. Друг един голям въпрос, който виси пред нас и едва ли не е като голяма мечта на цялото родопско население, това е да бъде прокарана презродопската железница. И това желание трябва да стане една реалност, за да можем всички подземни и надземни богатства да ги извозим от Родопите. (Ръкоплескания)

Аз няма да повтарям онези въпроси, които засегна преждеговоривщата другарка, но ще ви кажа, че се налага в Родопския край да се открият безплатни пансионни и детски трапезарии. Налага се да се открият здравно-съветателни станции и най-после — да се премахне ангарията под каквато и да е форма.

**Министър Добри Терпешев:** Няма я сега.]

**Александър Чичовски (с):** Има я в някои места.

Безспорно трябва да се открият първоначални училища и прогимназии в най-отдалечените колиби.

Ние искаме, на питомците на това българо-мохамеданско средно духовно училище — или както нашата парламентарна група иска да се нарече, духовно педагогическо училище — да се отворят широко вратите на Университета и да им се създаде една привилегия — да бъдат приемани без приеман изпит. Само така ние ще можем да създадем една родопска интелигенция.

Аз поразявах рамките на моята реч, защото не можех да устоя на изкушението, да не ви кажа нещо по тия въпроси, които засегнах, но завършвам.

Мога да ви уверя, че нашето българо-мохамеданско население в Родопа стои здраво зад Отечественния фронт. Това население на 18 ноември с бюлетина в ръка гласува за своето щастие и за правото на своите деца. И това население в утробния ден ще даде личнос за изграждане на мощна, пластова, културна и стопанска мощна отечественофронтоска България. (Ръкоплескания)

Председател Васил Коларов: Има думата народният представител Георги Александров Божков.

Георги Божков (с): (От трибуната) Г-жи и г-да народни представители! Невъзможно ще станат някои повторения на онова, което се каза от преждеговорившите, обаче аз не се смущавам от това, защото ще трябва да стоплим сърцата на оная част от българския народ, които героически живее по периферията на нашата южна граница. Твърде много бяха изстудени сърцата на тия хора; твърде много тежко почувствуваха те режима от 9 юни до 9 септември, за да не са много думите, които ще се повторят и ще се кажат за тези българо-мохамедани от Родопския край. След 9 юни фашистките власти установиха едно варварско отношение към българо-мохамеданите и към турците. Българо-мохамеданите и турците бяха обект на ограбване. Те бяха обект на нечувана ангария. Те бяха обект на всички безобразия, които се извършваха от административни, общински и други служители, които за сметка на сиромашията на този Родопски край, за сметка на турци и помаци, създадоха свое благосъстояние. Един успеха да го домъкнат във вътрешността на България, а други го изкушваха в затворите на Кърджали и на Хасково.

От помашкия въпрос не едни и двама са правили кариера. Кариера правеха и тамошните последни народни представители на фашисткия режим. Правеха кариера с нещастieto на това население, което потиснаха по начини нечовешки, по начини, които културният човек отрича. Защото те искаха не само да ги макарат да се откажат от своята религия, но искаха насила да им прикачат някои привички, които бяха противни на разбиранията на населението от този край. Каза се тук, че сваляха фесовете им, че им забраняваха да ходят в джамии, да се женят за туркини, а не малко от работата, която се извършва в пограничните краища, е извършена ангария от тамошното население. Ние след 9 септември изравнихме правата на турци и помаци с правата, които имат българите. Тези права им бяха отнети през всичките 22 години на фашистки режими. Не само това. Каза се, че турци и помаци не може да бъдат дари, дето се изравниха дажбите им с тези на вътрешността, дето им се осигуриха храни за зимата. И това е вярно, че на Ардинска, Момчилградска, Кърджалийска, а до известна степен и на Крумовградска околии, храните им са осигурени до месец март.

С този законопроект за откриването на българо-мохамеданско средно духовно училище се дава възможност на това население в Родопския край да посещава свое училище; да има след непродължително време своя интелигенция, каквато досега нямаше. Има будни момчета, които са следвали български прогимназии; има други, които посещават турски училища, но сега им се дава вече възможност те да отиват в свое училище и по-късно да могат да бъдат полезни със своето образование на своите деца, на своите бащи и на своите роднини.

Но не е само това, от което се нуждае помашкото население или така нареченото българо-мохамеданско население. Ние в този край сме свикнали да наричаме тамошните хора помаци. Там липсват не само училища, липсват също така здравни домове и болници, където да бъдат настанявани болните. Един болен от Петковска или Давидовска община трябва да бъде закаран на 60, 80, 90 км. до Кърджали, за да му бъде дадена първа медицинска помощ. Не са малко местата, където има построени великолепни здравни домове, които от години стоят без лекари. Напоследък самият министър на земеделието г-н Гензовски констатира на самото място в с. Петково, че от две години там има построен здравен дом, без да има лекар в него. Хората там са молили няколко пъти министъра на народното здраве да им изпрати лекар, обаче и до този момент такъв няма в с. Петково. Още много може и трябва да се направи за населението от този край.

След 9 септември хората от този край почувствуваха разликата в управлението и изразиха тази разлика през време на изборите на 18 ноември. Вие ямате представа за избирателите от колегията, от която аз ида и в която те са изключително турци и помаци. Наистина гледката на 18 ноември през време на изборите беше много интересна: по всички кози пътеки на Момчилградска и Крумовградска околии — а това беше и в Ардинска и Кърджалийска околии — бяха плъзнали боси жени с бели забрадки, тръгнали да гласуват с радостни лица и с бързи крачки за спасителния Отечество фронт. (Ръкоплескания)

Сега, след като с този закон за откриване българо-мохамеданско средно духовно училище на българо-мохамеданите ще се даде възможност да получат средно образование, ние пожелаваме да им се даде възможност да продължат образованието си и по-нататък, във висше духовно училище, каквото има в Сараево, където да получат и висше духовно образование.

Парламентарната група на Българския земеделски народен съюз подкрепя законопроекта, одобрява го и ще гласува за него. (Ръкоплескания)

Председател Васил Коларов: Има думата народният представител Георги Димитров Стамболов.

Георги Стамболов (зв): (От трибуната) г-жи и г-да народни представители! Сесирани сме от министъра на външните работи с законопроект за откриване българо-мохамеданско средно духовно училище в Родопския край. Законопроектът е толкова навременен, колкото и необходим. Той е навременен, защото ни се поднася в един момент, когато стъпките на войната затихнаха и народите отново се връщат към духовна конструктивна работа, а е необходим, защото отговаря напълно на желанията на българо-мохамеданското население. Тия желания са: да изповядват свободно вярата си, да я опознаят чрез духовни лица, излезли само от тяхната среда, да се раздвижат в културно-просветно отношение и

най-после, да имат своя собствена интелигенция. Да изповядват свободно своята вяра — това е едно право, и то право, освободено от конституцията в чл. 40, който гласи: „християните от неправославно изповедание и другоякверните, било природни поданици на българското царство, било приети в поданство, а така също и чужденци, които постоянно или само временно живеят в България, ползват се със свобода на вероизповеданието си, стига изгледението на техните обреди да не нарушава съществуващите закони.“

Но правото да се изповядва свободно вярата е право, гарантирано от отечественофронттовската власт. Би било друго, ако ние не наблюдавахме радостното явление, властта, управлението да заплаща духовните лица, да поддържа училищата и най-после да заплаща всички разходи, които се извършват във връзка с възпитанието и културата, които се дават в тия училища. И тъй, после нека да видим и тук, че има едно желание на малцинствата: едно желание, което правилно е схванато от отечественофронттовската власт, и това желание е поставено като начало в конструктивната програма на Отечествения фронт, което начало ревниво се отстоява и ревниво се пази от отечественофронттовската власт.

Второто желание, което се изразява от българо-мохамеданското население, то е да опознае вярата си чрез духовни лица, излезли от собствената му среда. Ние, г-жи и г-да народни представители, помислим нашето духовно робство, а само ние, българите, които дълго време лекувахме раните, нанесени ни от това духовно робство, можем да имаме това толерантно отношение към въпроса, който днес ни се поставя. Нима не би било редно българо-мохамеданите да слушат разясненията на езика, който те говорят? Този език не е никакъв друг, освен чист, благ, цветист български език.

Едно друго желание, също така изразено от българо-мохамеданите, което много добре е включено в този законопроект, е да се раздвижи и в културно-просветно отношение това население. Не е ли учителят единственият, който влага съзнание, дилее време и упорства, за да извади синародиците си из блата на невежеството, на мрака и на духовната нищета? Не е ли той, който дава пример за духовна чистота? Не е ли той, който устройва своето жилище по модерните и здравословни изисквания? Не е ли той, който потиква своите синародици към ползотворен труд, към рационален труд? Не е ли най-после той, който ползува всички придобивки на днешната култура? Забележете, учителите в тия училища са също така и административни лица. Те уреждат всички спорове между населението, те дават всички съвети, свързани с изпълнението на всякакви нареди, и най-после трябва да приемат, че същевременно учителите са и агрономи. Аз останах изненадан, когато при моята обиколка в Родопския край видях българо-мохамеданите да терасира своята земя, т. е. да подготвят от чукарите една благоприятна почва, на която да засади било бадемската култура, било лещишката култура.

Да имат собствена интелигенция — това е също така едно право на българо-мохамеданите от този край. Те са останали, г-жи и г-да народни представители, много назад. Едва ли между хиляди души българо-мохамедани ще се намери един интелигентен човек. Малцина от тях знаят да се подписват, малцина от тях биха могли да се ползват от днешния прогрес на науката, за да могат да го оползотворят в собствената си земя. Всички интелигенти българо-мохамедани, които до днес са се издигнали — а те са много малко — търсят съответни служби в по-големите градове и изоставят своите синародици в същия мрак, в същата тъмота и в същата културна непрогледност, в която са и в настоящия момент.

Чл. 13 от представения ни законопроект разрешава по един рационален начин пласирането на тази интелигенция, а също така и нейното рационално използване. Чл. 13 от законопроекта гласи: „Завършилите това училище безусловно се предпочитат за назначаване на всички вакантни места за мюфтини, имами, хатими и шериатски секретари, а също и за учители по мохамеданско вероучение; те се назначават на общо основание за учители в основните училища в българо-мохамеданските селища.“

Ние считаме, че с този законопроект, целеш духовното и културното издигане на българо-мохамеданското население, се поставя началото и на цял низ от законопроекти и инициативи, които ще бъдат от естество да подобрят материалното състояние на това население, което понастоящем бедствува. По този начин ние ще засвидетелствуваме колко са близки до нашето съзнание участта и благополучието на българо-мохамеданското население.

Парламентарната група на Народния съюз „Звено“ намира за законопроекта за навременен и необходим и ще го подкрепи напълно. (Ръкоплескания)

Председател Васил Коларов: Има думата народният представител Любен Георгиев Пенев.

Любен Георгиев (р): (От трибуната) Г-да и г-жи народни представители и представительки! Пред вас е сложен на разглеждане законопроектът за откриване българо-мохамеданско средно духовно училище. Г-да! Ние сме поласкани от този законопроект на министъра на външните работи г-н Стайнов. Това е един много навременен закон, който цели издигане културното ниво на едно изостанало много назад в това отношение българско население, което обитавя Родопския край на южната граница на България.

Г-да народни представители! Народният представител, когато се явява пред Народното събрание, ще трябва да изразява не своята лична воля и своето разбиране, а волята и разбирането на своите избиратели. Ние, представителите на Пиринска Македония, на Горноджумайската избирателна колегия, сме изпратени с поръчение на избирателите си да изпълним своето задължение като техни избраници. В Раздожка околия обитават 10 хиляди души

българо-мохамедани, в Неврокопска околия — 15 хиляди души, в Девинска — 12 хиляди, в Пещерска — 12 хиляди, в Асеновградска — 4 хиляди, в Смолянска — 18 хиляди, в Златоградска — 15 хиляди, в Ардинска — 24 хиляди, в Крумовградска — 5 хиляди, и в Момчилградска — 5 хиляди души. Това са сведения според официалното преброяване на населението през 1934 г. Общо в цялата страна българо-мохамеданското население наброява около 150 хиляди души.

Българо-мохамеданското население е оная част от българския народ, която през всичкото време отстояваше и пазеше с пушка на рамо нашата граница. Това население е твърде зле материално, но твърде честно, трудолюбиво и всеотдайно към своята родина, и ние трябва да се погрижим за него, за да го приобщим към майката-родина.

Както казах, този законопроект е много навременен и цели да изпълни една голяма празнота в образованието на българо-мохамеданското население. Голяма част от българо-мохамеданите са неграмотни. С откриването на това училище ще може да се даде голям тласък за културното издигане на това население и за стопанското повдигане на Родопския край. Този край е богато надарен с природни богатства: оловни мини, дървен строителен материал и пр. Така подпомогнати, българо-мохамеданите ще могат да изпълнят своята задача като добри българи и да допринесат за културното и стопанското издигане на страната ни.

Откриването на това училище е от голямо значение за целия Родопски край, защото ще се даде възможност на населението да получи образование, едновременно и духовно, и светско. Българо-мохамеданите, получили едно солидно образование, ще бъдат от своя страна не само добри граждани, но и добри възпитатели на децата в основните училища.

След 9 септември правителството на Отечествения фронт положи големи грижи за стопанското и културното издигане на Родопския край, който е изостанал твърде назад в това отношение. Поради това населението там с голям ентузиазъм, с голямо желание и с готовност гласува в изборите на 18 ноември за Отечествения фронт.

Целият Родопски край, с голяма вяра в бъдещето на Отечествения фронт, очаква и други мероприятия, които ще спомогнат за духовното и материалното издигане на населението там.

С тези няколко думи, г-да народни представители, аз от името на Радикалната парламентарна група заявявам, че ние ще гласуваме този законопроект, защото той ще допринесе, както казах,

твърде много за духовното и материалното издигане на българо-мохамеданското население, което е останало твърде назад, за приобщаването му към майката-родина и за общото благо на родината ни. (Ръкоплескания)

Председател Васил Коларов: Има думата народният представител Али Бекиров Чепчиев.

Али Бекиров Чепчиев (к): (Посрещнат с ръкоплескания) Г-да и г-жи народни представители и представителки! Не мога и аз да не изкажа една благодарност за този законопроект от името на българо-мохамеданите и на народните представители от българо-мохамеданското население. Още от самото начало Отечественият фронт приравни българо-мохамеданското население с останалото население в България, както по всякакви дажди, така и в политическо отношение. Сега той ни открива и едно духовно училище, чрез което ние ще създадем една културна, духовна интелигенция.

Аз заявявам, че ние, българо-мохамеданите, ще стоим здраво зад Отечествения фронт, и никоя реакционна сила не ще бъде в състояние да ни откъсне от Отечествения фронт. (Ръкоплескания)

Председател Васил Коларов: Ще минем към гласуване законопроекта на първо четене. Тези г-да народни представители, които приемат по принцип законопроекта за откриване българо-мохамеданско средно духовно училище, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

С това дневният ред е изчерпан.

За следващото заседание, което ще бъде утре, председателството предлага следния дневен ред:

Второ четене на законопроекта за откриване българо-мохамеданско средно духовно училище.

Ако комисията по Министерството на външните работи бъде готова с законопроекта, той ще бъде разгледан.

Има ли други предложения по дневния ред? — Няма.

Ползвам нагласуване. Тези г-да народни представители, които приемат този дневен ред за следващото заседание, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Закривам заседанието.

(Закрито в 17 ч. 15 м.)

Председател: **ВАСИЛ П. КОЛАРОВ**

Секретари: { **ГЕОРГИ ХР. ФУРНАДЖИЕВ**  
**ТРИФОН ТРИФОНОВ**

Началник на Стенографското отделение: **ДОНЧО ДУКОВ**